

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga

Till dig som arbetar inom elevhälsan
eller på ungdomsmottagningar

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga är en växande form av våld som sker på nätet med hjälp av digital teknik så som mobiltelefoner, surfplattor och datorer. Våldet kan ta olika former, det kan handla om alltifrån sexuella trakasserier till våldtäkt. Våldet sker främst på sociala medieplattformar, meddelandeappar och webbplatser som tillåter delning av bilder och videor, exempelvis Snapchat, Discord, Instagram och WhatsApp. Våldsutövaren kan vara bekant eller en obekant till den som utsätts, exempelvis en pojk- eller flickvän, kompis eller någon helt okänd.

Det finns flera olika former av nätbaserat sexuellt våld

Sexting

Sexting innebär utbyte av sexuella textmeddelanden, så kallade sexts, sexuella eller naken-/lättklädda bilder och filmer, eller sexuella noveller via exempelvis mobiltelefoner. För många unga är sexting en vanlig och naturlig del av deras sexuella utforskande, men när det sker utan samtycke kan det vara ett tecken på nätbaserat sexuellt våld. Sexting utan samtycke kan innebära att någon sprider vidare sexts, som man själv skickat i förtroende inom ramen för en intim relation, till andra för att sära eller skada.

Hämndporr

Hämndporr innebär att sprida privata sexuella bilder eller filmer på nätet utan samtycke från den som avbildas. Bilderna och videorna kan ha tagits i smyg

utan den avbildades vetskap eller som en del av en romantisk relation. De kan också ha tagits och skickats frivilligt som sexts av den avbildade inom ramen för relationen. Ofta sprids materialet som en del av en konflikt eller efter att relationen tagit slut.

Sexuell utpressning

Sexuell utpressning innebär att hota, pressa eller tvinga någon för att delta i en sexuell handling mot sin vilja. Det kan handla om hot om att sprida intima bilder till familj och vänner för att få barnet eller den unge att skicka ännu mer sexuellt explicita bilder och filmer, eller filma sexuella övergrepp på sig själv. Den sexuella utpressningen kan trappas upp för varje bild eller film som skickas. I vissa fall kan våldsutövaren ha skapat en film med hjälp av AI-teknik i syfte att utpressa. Våldsutövaren kan vara såväl en partner som någon helt okänd.

Grooming

Grooming innebär att någon, vanligtvis män, tar kontakt med barn och unga på nätet för att utnyttja dem sexuellt över nätet eller vid ett senare fysiskt möte. Våldsutövaren kan utge sig för att vara någon annan, exempelvis ett jämnårigt barn, och försöka bygga en förtroendefull relation genom smicker, komplimanger och falsk tillgivenhet. Våldsutövaren kan också vara mer offensiv och direkt försöka pressa eller hota barnet eller den unge.

Vem utsätts?

Studier visar att både unga pojkar och flickor kan bli utsatta, men det är vanligare att de äldre tonårsflickorna utsätts för någon form av nätbaserat sexuellt våld. De flickor som utsätts inom ramen för en romantisk relation har ofta instabila relationer till sin partner. Dessa flickor har oftare fler markörer för psykisk ohälsa, men man kan inte veta om det en riskfaktor eller konsekvens av våldet. De utsatta tonårsflickorna utsätts ofta för flera olika former av våld och trakasserier, de är så kallat multi-utsatta, jämfört med pojkar. Barn och unga som utsatts för sexuell grooming rapporterade en sämre känslomässig relation till sina föräldrar under uppväxten.

Vem utsätter?

Pojkar och unga män utsätter i högre grad än flickor andra för oönskad sexting och är mer psykiskt belastade än de som inte utsätter andra. Utifrån befintlig kunskap visar det sig att tonårspojkar som sextar är mer utagerande, har oftare substansbruk, har haft tidig sexdebut och har oftare sex utan preventivmedel. Dessutom har dessa pojkar oftare depression och annan psykisk ohälsa. Dessa riskfaktorer är ännu mer utpräglade ju yngre pojken är när han börjar sexta. De pojkar som är särskilt känsliga för gruppträck och social status är mer benägna att sexta utan samtycke.

Hälsokonsekvenser

De olika formerna av nätbaserat sexuellt våld har visat sig få liknande konsekvenser för barns och ungas hälsa. Även de digitala dimensionerna av sexuellt våld ger allvarliga hälsokonsekvenser.

Psykisk ohälsa:

- låg självkänsla
- ångest
- depression
- psykologisk stress
- symptom på PTSD
- riskbruk
- självskadebeteende
- självmordstankar och suicidförsök

Fysisk ohälsa:

- fysiska skador som följd av det sexuella våldet
- fysiska skador på grund av självskadebeteende efter det sexuella våldet
- sexuellt överförbara infektioner

Sociala konsekvenser:

- försämrade skolresultat
- dra sig undan från sitt sociala nätverk, inklusive familj och vänner
- bristande tillit till andra
- rädsla för nya relationer och problem i framtida relationer som följd

Juridiska aspekter av nätbaserat sexuellt våld

Vad är sexualbrott mot barn på nätet?

Sexuella övergrepp mot barn på nätet är när någon använder internet, sociala medier eller en dator för att övertala eller tvinga ett barn att göra något sexuellt som barnet inte vill. Det finns ingen särskild lagstiftning för sexuella övergrepp just på nätet, utan samma lagar gäller som för alla andra sexualbrott.

De brottsrubriceringar som kan bli aktuella vid sexuella övergrepp mot barn över internet kan vara flera från sexuellt ofredande till våldtäkt. I två avgöranden har Högsta domstolen bedömt sexuella övergrepp som skett över internet som våldtäkt mot barn. Våldtäkt via internet innebär att offret har tvingats penetrera sig själv.

Några exempel på sexualbrott mot barn på nätet

- Någon kan skicka bilder av könsorgan (som så kallade "dickpics") via nätet mot personens vilja [Sexuellt ofredande \(6 kap. 10 § brottsbalken\)](#)
- Någon kan låtsas vara någon annan och tar kontakt med barnet för att bli barnets kamrat och sedan be om till exempel nakenbilder. [Utnyttjande av barn för sexuell posering \(6 kap. 8 § brottsbalken\)](#)
- Någon kan försöka övertala eller tvinga barnet att göra något sexuellt mot betalning. Det kan till exempel vara att barnet själv ska göra något, eller se på när någon annat utför en sexuell handling eller delta på annat sätt. [Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling \(6 kap. 9 § brottsbalken\)](#)
- En vuxen kan kontakta barnet som är under 15 år för att utsätta barnet för någon form av sexualbrott. Det kallas även grooming. [Kontakt med barn i sexuellt syfte \(6 kap. 10 a § brottsbalken\)](#)
- Någon kan sprida, visa eller på annat sätt använda bilder eller filmer av sexuella övergrepp mot barn. [Barnpornografibrott \(16 kap. 10 a § brottsbalken\)](#)

Hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens ansvar vid sexuella övergrepp mot barn gäller även vid nätbaserade övergrepp

- **Anmälningsskyldighet till socialtjänsten**

Hälso- och sjukvårdspersonalen har en skyldighet att, i enlighet med 14 kap. 1 § socialtjänstlagen genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom eller misstänker att ett barn far illa. Vårdgivaren kan då hantera anmälan enligt de rutinerna som skall finnas för våldsutsatta barn enligt 7 kap 3 § HLS-FS 2022:39 <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmannarad/2022-6-7967.pdf>

- **Sekretess och tystnadsplikt**

Inom den offentliga hälso- och sjukvården gäller sekretess främst enligt 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen. Inom den privata hälso- och sjukvården gäller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen. Bestämmelserna innebär att hälso- och sjukvårdspersonalen inte obehörigen får röja vad hen i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör sådan uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning. Se mer om sekretess och tystnadsplikt i Socialstyrelsens handbok ”Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso-och sjukvården och tandvården”.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-6-8592.pdf>

- **Möjlighet att bryta sekretess vid brottsmisstanke**
När det gäller misstanke om vissa brott mot barn under 18 år finns även en möjlighet att göra en polisanmälan om misstanken rör brott enligt 3, 4, eller 6 kap. dvs. exempelvis brott mot liv och hälsa, brott mot frid och frihet eller sexualbrott. Det krävs inte att brottet uppnår en viss straffskala, som det gör för vuxna.
- **Samverkan**
Hälso- och sjukvården ska på socialnämndens initiativ samverka med andra berörda i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. Vid samverkan ska de begränsningar att lämna ut uppgifter som följer av sekretessbestämmelser iakttas, enligt 5 kap. 8 § hälso- och sjukvårdslagen; 6 kap. 5 § patientsäkerhetslagen.

Hur kan man upptäcka och prata om nätbaserat sexuellt våld

Det finns olika sätt att upptäcka och påbörja samtal om nätbaserat sexuellt våld, t.ex. genom ett strukturerat frågeformulär. SEXIT är ett beprövat frågeformulär som finns tillgängligt för alla att använda och som ger möjlighet att både identifiera våldsutsatthet och förövare. Det har använts inom elevhälsan och på många ungdomsmottagningar, samt finns tillgängligt på flera språk.

[https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/wardgivarwebben/amnesomraden/kunskapscentrum-for-sexuell-halsa/utbildningar/catch-up-sexit/](https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/vardgivarwebben/amnesomraden/kunskapscentrum-for-sexuell-halsa/utbildningar/catch-up-sexit/)

Förutom om att använda ett frågeformulär kan man också generellt vara uppmärksam på tecken på våldsutsatthet, så som nedstämdhet, ångest, depression och social isolering. Man kan samtala med barn och ungdomar om relationer och de nätbaserade delarna av deras liv, det är viktigt att inte förminska upplevelsen om den skett digitalt. Man kan vara särskilt uppmärksam om det är en ung pojke som utfört någon form av nätbaserat sexuellt våld. Det är även av vikt att barn och ungdomar är medvetna om lagstiftningen särskilt när de är under 15 år.

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga

Det finns flera identifierade teman som kan ingå i preventiva samtal om nätbaserat sexuellt våld:

- resonemang om hur hälsosamma relationer ser ut
- information om hur man kan identifiera att någon gör övertramp
- diskussioner om sexualitet eller kön och känslor
- samtal om normer och sociala färdigheter
- samtal om att vara defensiv som första reaktion på svårigheter i kärleksrelationer
- samtal om olika aspekter av maskulinitet
- samtal om att larma när en vän är utsatt eller utsätter andra

Socialstyrelsen

Nätbaserat sexuellt våld mot barn och unga
kan laddas ner på vår webbplats
www.socialstyrelsen.se/publikationer